

**CONTACTBLAD VAN DE GRAALBEWEGING
NEDERLAND**
verschijnt 4 x per jaar

32^e jaargang - nr. 2
Juni 2016

Redactie

Ine van Emmerik - Margreet van Leeuwen - Elly van Leeuwen-Aarsman
Marthe Link - Trees Willemse

Vormgeving

Hilde Debacker

Vaste medewerkster rubriek Graalkorrels

Didine Petit

Secretariaat & Redactie & Kopij

Elly van Leeuwen - Aarsman
Bernard Zweersstraat 148
1443 TJ Purmerend
E-mail ellyvanleeuwen@hetnet.nl

Administratie (adreswijzigingen & abonnementen)

Secretariaat Graalbeweging
Nieuwegracht 51 3512 LE Utrecht
Tel. 06 - 104 400 94
E-mail degraal@planet.nl

Abonnement

€ 15, - (meer mag ook) per jaar. Bedrag overmaken op IBAN rekening
NL93 INGB 0000 656297 t.n.v. Stichting De Graal, Utrecht.

ISSN 1878 - 1616 (Intergraal is per 28 mei 2008 geregistreerd als een
periodieke publicatie en voorzien van genoemd ISSN nummer).

**Uiterste datum binnenkomst kopij voor het volgende nummer:
1 september 2016.**

INHOUDSOPGAVE	blz.
INLEIDING	4
INSPIRATIE	
Verhoord gebed	4
De Anne Frank Boom	5
Draag me	5
GRAALNIEUWS	
Ienmail	6
Als een mantel zorgen voor elkaar	8
MEEGEMAAKT	
Dialogen in Bogota	9
Dansen rond de heilige boom in Zweden	12
Burgers in de Tweede Kamer	13
Schotland	15
VERSLAGEN	
Goede Vrijdagviering	22
Actieve geweldloosheid in actie	22
Inspiratiebijeenkomst over actieve geweldloosheid	25
Goed genoeg	26
Het vrouwelijk gezicht van God	28
PERSOONLIJK	
Lintjesregen	29
Beatrice 90 jaar	30
RUBRIEKEN	
Graalkorrels	31
Bibliotheekhoekje	33
Voedselhoekje	34
Agenda	34
Redactionele richtlijnen	35

Inleiding

Elly van Leeuwen

De redactie ontving voor deze Intergraal geen kopij over het thema 'Vacare'. Jammer. Ine van Emmerik geeft daar in haar Ienmail aandacht aan. Verder zijn er interessante, lezenswaardige bijdragen zoals over actieve geweldloosheid, dansen rond de heilige boom, etc.. Veel leesplezier!

Het volgend nummer heeft als thema 'Duurzaamheid'. Een actueel gegeven waar veel over te zeggen is. We roepen jullie op om daar iets over te schrijven voor de Intergraal van september.

INSPIRATIE Verhoord gebed

IK vroeg om kracht
en God gaf me moeilijkheden om me sterk te maken.

IK vroeg om wijsheid
en God gaf me problemen om te leren op te lossen.

IK vroeg om voorspoed
en God gaf me verstand en spierkracht om mee te werken.

IK vroeg om moed
en God gaf me gevaren om te overwinnen.

IK vroeg om liefde
en God gaf me mensen om te helpen.

IK vroeg om gunsten
en God gaf me kansen.

IK ontving niets van wat ik vroeg
IK ontving alles wat ik nodig had.

Anoniem

De Anne Frank Boom

Trees Willemse

Alweer zolang geleden dat de oorlog Anne Frank gekluisterd heeft gehouden aan haar kamertje met als enig uitzicht 'de Boom'. Deze Boom is al die jaren, tot en met nu, blijven bloeien.

Nu las ik net in een boek over bomen: " Een boom heeft 'n leven dat op vaste grond is gebouwd!" Daaraan heeft deze boom volledig voldaan!

Maar: de laatste tijd, nu heftige stormen zoveel kapot maakte, is ook deze boom, hoewel op vaste grond gebouwd, enorm aangetast.

Wat nu te doen? Omkappen of toch in elk geval laten staan wat er nog is?

Ja, hij is en blijft toch op vaste grond gebouwd.

Zij, die de oorlog niet hebben meegemaakt, kennen de achtergrond niet van wat hij al zo lang laat zien. Wat zal er gebeuren?

Draag me

Draag me in de nacht van de stilte.

Koester me als er geen maan is.

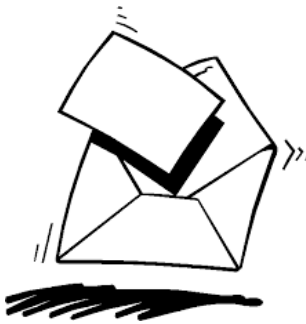
Wees adem als ik versteend ben.

Blaas me open als ik niet zie.

Noem me tot ik mijn naam ken.

Wil Simis-Gordijn

GRAALNIEUWS

Ienmail

Ine van Emmerik

Hoewel we het als thema voor deze Intergraal hadden gekozen zijn er niet veel stukken die gaan over *vacare*. We kozen dat woord omdat we de zomertijd ingaan en vakantie is afgeleid van het Latijnse woord 'vacare', een werkwoord. In de mystiek is het een belangrijk begrip, het betekent ont-ledigen: de kunst om je 'ik' te laten verdwijnen en open te zijn voor wat ontvangen wil worden. Tegelijkertijd actief en passief zijn dus. Aan het balanceren tussen die actieve en die passieve kant wil in deze Ienmail aandacht besteden.

Ik heb in de afgelopen anderhalf jaar weer ervaren hoe belangrijk *vacare* is als je aan het werk bent. Zeker bij twee projecten waar ik begin vorig jaar mee startte: de krachtwoorden en het Platform actief pluralisme. In beide gevallen begon ik met een andere actie: luisteren. Ook zo'n werkwoord waar actief en passief tegelijk in zit. Die keuze had in beide gevallen een andere achtergrond en uitwerking.

Voor de het gezamenlijk formuleren van de krachtwoorden vond ik het belangrijk om een manier te vinden die ook echt bij de Graal paste. Ik werd geïnspireerd door de aanpak van de krachtcentrale Zorg en borduurde daar op voort: kringen van gesprek met Graalvrouwen die voor een of meer keren aan wilden schuiven en spraken over thema's en teksten die ik aandroeg. Er was steeds weer een oordeelloze ruimte waarin we samen zochten naar woorden die richting geven en ruimte tegelijk. *Schrijven op water* noemde ik dat. Het resulteerde in een tekst die nu wordt besproken binnen de Graal. En ik luister naar wat daar op terugkomt en denk ondertussen verder mee over vervolgstappen.

Bij de start van het Platform actief pluralisme lag dat weer anders. Daar kwamen twee lijnen samen. De ene lijn was er een waar ik al jaren in en voor de Graal aan werk (in Belieforama en daarna met Freddy Birkle): actief pluralisme. En er was een uitnodiging van Hans Alma om te ondersteunen bij het opstarten van een platform van mensen die zich in theorie en praktijk bezighouden met actief pluralisme. Wat die twee lijnen in mij verbond was de Graalgeest van gastvrijheid voor al die mensen (vooral vrouwen) in onze samenleving die zich een plek zoeken en daarbij soms met elkaar in aanvaring komen vanwege verschillen in cultuur en religie.

Daar bestaat vacare/luisteren voor mij uit 'go with the flow': meedoen (bijeenkomsten organiseren, contacten aandrigen), meedenken (klankborden, ideeën aandrigen) en initiatieven nemen.

Dat zijn ook vaak eigen initiatieven, zoals vertellen over het platform bij een conferentie van een Belieforama-collega, het uitnodigen van leden van het platform voor een lezing bij het Graalhuis, zoals Saskia van Goelst Meijer over actieve geweldloosheid. En dan is er natuurlijk het taal-café.

Het Graalhuis is een prachtige plek om migrantenvrouwen uit te nodigen om 'praatjes te krijgen'; zelfvertrouwen ontwikkelen door samen lezen, schrijven en praten. Ik zocht contact met Vluchtelingenwerk en sinds november vorig jaar zit er wekelijks een groepje vrouwen bij elkaar die dat doen. Ze bemoedigen elkaar en geven elkaar tips, leren al doende veel over de Nederlandse taal en Nederland. Ook daar begon ik met een houding van leeg zijn: gastvrij zijn, uitnodigen en luisteren en dan dingen aandrigen: teksten, liedjes, boeken.... Een bevriende collega die met mij meedacht gaf me een keer een klos om te punniken, want daar graptten we over tegen elkaar: als je zoiets opzet is het net punniken. Je zet wat op en geduldig weef je draadjes in elkaar, hopend en vertrouwend dat daar een nieuw snoer ontstaat.

Dit vacare, niet-doen en doen vanuit een leegte, doe ik natuurlijk niet alleen. Er zijn vele vrouwen die met me meedenken en meeleven, in en buiten de Graalbeweging. Want dat is extra belangrijk als je werk veel vacare inhoudt: collegialiteit en samenwerking met anderen. Het houdt je scherp en creatief en het helpt je ook bij een andere valkuil: als je zo werkt wil het 'heilig moeten' je nog wel eens te grazen nemen....

Hoe dan ook, vacare is een doorlopend balanceren tussen doen en niet-doen. Beiden zijn belangrijk, doseren is de kunst. Op een website vond ik een mooi citaat over de dichter Hans Faverey, die veel schreef over vacare: God ontvangen is onteigend worden en geloven is schaatsen op glad ijs, maar dan zo:

*(-) wak na wak, huis-
waarts gebogen, neuriënd
zich de schaatsers.*

Verslag zorgproject: 'Als een mantel...' *Gezien van der Leest*

Begin dit jaar ontstond er een discussie over aanraken in de zorg. Dit naar aanleiding van een uitspraak van de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ).

"Ieder lichamelijk contact anders dan een hand geven gaat te ver," zo verwoordde een inspecteur voor de volksgezondheid het op 8 december voor het medisch tuchtcollege in Groningen. Een duidelijkere grens kun je niet krijgen. Transparante en ondubbelzinnige zorg, daar draait het om. (Trouw, 2 januari 2016)

Vanuit mijn werk als verpleegkundige denk ik terug aan al die keren dat ik een hand op iemands hand of schouder legde, iemand over de rug aaide of langdurig hand in hand heb gezeten. Op dat moment was het voor mij, kijkend naar de mens voor mij, hetgeen wat mij professioneel en menselijkerwijs het beste leek. Veel mensen die afhankelijk zijn van zorg vertellen mij over hoe zij alleen nog aangeraakt worden door professionals; door mensen die in sneltreinvaart lichamen wassen, verzorgen en aankleden. Vaak hebben ze een hekel aan de zorgmomenten. Het is al erg genoeg dat je het zelf niet meer kunt maar als het geheel je dan ook nog pijn doet, lichamelijk of geestelijk, is dat zwaar.

Als ik er op doorvraag hoor ik verhalen over een verlangen naar menselijke, liefdevolle aanraking. Veel aanrakingen van zorgmedewerkers zijn té hard, té onpersoonlijk, zonder oog voor de mens die in het lichaam zit en haar/zijn persoonlijke behoeften. Deze aanrakingen worden weinig gerapporteerd bij de Inspectie. "Zo gaat het nu eenmaal. Zeg je er wat van, dan ben je lastig."

Vanuit mijn werk bij de VPSG ken ik de verhalen over grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik door ouders, familieleden, bekenden etc. Mensen die je maar wat graag willen aanraken, ook als je dat zelf niet wilt. Slachtoffers zoeken vaak hun hele leven naar een heilzame omgang met aanraken en aangeraakt worden. Hoe is het dan als je zorgbehoefte wordt en afhankelijk bent van de aanraking van dokters, verpleegkundigen, verzorgenden? Een mens aanraken is niet vanzelfsprekend en ook niet vrijblijvend. Echte aandacht voor de ander en voor jezelf horen daarbij.

Hoe dat te leren in de zorgopleidingen? Zeker nu met de regel 'een hand geven en verder niet' een norm wordt gesteld. Er is nog een wereld te winnen.

MEEGEMAAKT

Dialogen in Bogota

Renate Schepen

In april was ik met beeldend kunstenaar Rienke Enghardt mee naar Bogota, Columbia. Rienke reist met haar mobiele kunstprojecten reeds vijftientig jaar de wereld rond en overschrijdt daarmee grenzen, tussen oorlogsgebieden, culturen, high art en street art. In kunstenaarscollectief Hope Box, dat volledig bestaat uit vrijwilligers, komen talloze werelden samen. Als ik mee ga, faciliteer ik vanuit mijn achtergrond in interculturele filosofie dialogen met kunstenaars, filosofen, jongeren en kinderen ter plekke. In de dialoog is er ruimte voor ontmoeting en verschil.

We gingen in dialoog met twaalf jonge acrobaten die een beurs hadden gekregen om een circusopleiding te volgen in de stad en ook met zes jongeren uit het binnenland (Cauca) die via Warchild voor drie dagen naar de stad waren gekomen. De eerste dialoog ging over grenzen. Dit riep meteen heftige reacties op. Een jongen uit Medellin vertelt over de ‘fronteras invisibles’, de onzichtbare grenzen die de scheidslijn tussen verschillende wijken markeren. Door het oog niet waar te nemen, maar als je deze onzichtbare grens overschrijdt, loop je de kans vermoord te worden. Je moet je dus voortdurend bewust zijn van deze onzichtbare grenzen. Ze verdwijnen niet, maar verplaatsen zich wel. Binnen de grenzen worden de gebieden groter, waardoor het kan lijken of ze weg zijn. Ik krijg de vraag of dit in Nederland ook zo is. Ik denk aan Europa en de grenzen waar vluchtelingen mee te maken hebben en zeg iets over de angst die sommige mensen voelen, waardoor ze de grenzen willen verstevigen, maar ik vind het ook moeilijk uit te leggen. Bij hen zijn de grenzen onzichtbaar, maar dodelijk aanwezig. Bij ons zijn de grenzen steeds duidelijker zichtbaar, bedoeld om mensen die vluchten voor de dood buiten te houden.

Binnen de grenzen lijkt er vooral een onzichtbare angst. Het voortdurend transformeren van de grenzen wordt gezien als een cyclus. Het geweld daalt, maar komt weer terug. Ik vraag of dit iets is van de mens en krijg te horen dat het met het onderwijs te maken heeft, want dat is individueel en op competenties gericht, zonder het besef dat we deel uitmaken van een groter geheel. *“De meeste grenzen ontstaan als mensen geïsoleerd zijn. Ze verliezen dan de capaciteit om zich te openen.”*

Dan spreekt een van de jonge vrouwen over de grenzen tussen man en vrouw en hoe dit terug komt in onbewust taalgebruik. Op dat moment gaan de vrouwen die tot die tijd wat stiller waren een actievere rol spelen in de dialoog. Ze geven aan hoe we ons bewust moeten zijn van de macht van

woorden en hoe we ons sowieso zouden moeten afvragen waarom dingen zijn zoals ze zijn. We zouden bijvoorbeeld ook na kunnen denken over een ander onderwijssysteem waar met de lokale situatie rekening wordt gehouden evenals met de behoefte van ieder gebied en/of iedere persoon. *“We zouden meer zelfkennis, kennis van de geschiedenis en kennis van de wereldgeschiedenis moeten krijgen.”* Ik vraag of ze denken dat kennis van je eigen geschiedenis tot meer of minder geweld zal leiden. De conclusie is dat als je alleen op je eigen geschiedenis en bepaalde aspecten daarvan focust, het tot meer geweld kan leiden, maar als je een completer beeld krijgt, leidt het tot minder geweld. Ze concluderen dat grenzen verdwijnen door het transformeren van onderwijs in onderwijs dat gericht is op zelfkennis, kennis van je eigen geschiedenis en bewust gebruik van taal en woorden.

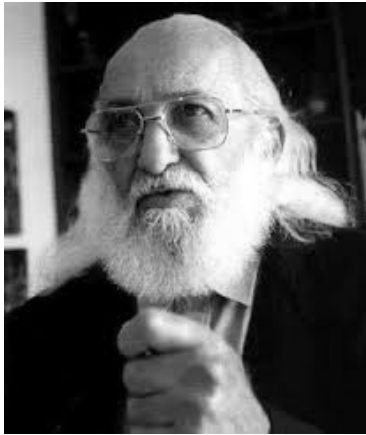
De volgende dag zitten we met de jongere indianen uit het binnenland in het Nederlandse paviljoen van de boekenbeurs in Bogota, een van de grootste boekenbeurzen van Latijns-Amerika. Ik vraag hen wat hen gelukkig maakt en krijg als antwoord: ‘de natuur’, ‘de traditionele medicijnen’ en de ‘Tecacla’, de sjamaan die de kennis van de natuur kan vertalen. Ze maken een vergelijking tussen de Westerse en inheemse kosmologie en benoemen het enorme verschil daartussen. Bij hen staat het belang van het in harmonie leven met de natuur centraal en ze uitten hun zorg over het feit dat ‘heel Columbia aan multinationals verkocht wordt’.

Ik kijk om me heen en zie de sponsorborden. Plots wordt het mij duidelijk waarom Nederland hoofdgastland is van deze boekenbeurs en zo enorm uitpakt, waarom Heineken een bijna even groot paviljoen heeft als het nagebouwde Anne Frankhuis en waarom er sponsorborden achter de genodigde schrijvers en intellectuelen staan als ze een presentatie geven. De jongeren geven aan hoe we niet meer kunnen horen dat de natuur spreekt. *“We verstaan de taal van de wind niet meer.”*

Als we de volgende dag verder gaan met ons gesprek lijken de jongeren lijken veel minder energie te hebben. Een van hen geeft aan hoe geschokt

hij is door de uitdrukking op de gezichten van de mensen in de stad. Hij vraagt zich af hoe het voorheen was, 'iets is verwoest, een gevoel van ergens bij te behoren, de biodiversiteit. Vanuit de steden gaat de aarde langzaam dood.' Hij geeft aan hoe hij het gevoel heeft dat nog maar weinig mensen zich echt om de aarde bekommeren. Ze noemen het belang van bewustzijn van de aarde en de bossen en de schade die de globalisering en het kapitalisme aanrichten. De noodzaak om het denken van mensen te veranderen wordt genoemd. Het gaat om algemene bewustwording (*concientización*) over de aarde. De pijn die ze voelen, raakt me. Misschien zijn we wel niet met zo weinig als ze denken, maar herkennen we elkaar niet.

Later lees ik dat het begrip 'conscientisering' in het westen vaak verkeerd is

geïnterpreteerd. De Braziliaanse pedagoog en bevrijdingsfilosoof Paulo Freire zegt hier over dat er bij echte bewustwordingsprocessen geen onderdrukkers en onderdrukten meer zouden zijn en is kritisch over rondetafelgesprekken die meningsverschillen zouden kunnen oplossen. Voor Freire kan conscientisering slechts plaatsvinden in een revolutionair proces. Praxis is een eenheid van actie en reflectie. Deze koppeling wordt door de jongeren ook gemaakt. Ze zijn bereid om te vechten voor de aarde en willen dat woorden weer

betekenis krijgen en leiden tot actie. Ik zie het in de wijze waarop jongeren deelnemen aan de dialoog. Ze checken steeds of er volledige aandacht is en of de woorden aankomen en gaan dan door met vertellen. Ze wegen hun woorden bewust en soms geven ze aan dat ze bepaalde dingen niet kunnen zeggen. Daarvoor moeten ze eerst de ouderen raadplegen of de geesten. Het maakt me extra bewust van alle momenten dat het verband tussen de woorden en acties volledig afwezig is en van het belang van luisteren, ook als we de taal niet direct verstaan, zoals die van de bomen, de aarde en de wind.

Renate Schepen is lid van het Platform actief pluralisme. Zij is dialoogtrainer en intercultureel filosoof. Zij doet onderzoek waarin ze probeert de wijsheid van vrouwelijke filosofen over de hele wereld (Afrika, Japan etc.) zichtbaar te maken. Dat is moeilijker dan je zou denken, ze zijn weinig zichtbaar en hebben relatief weinig geschreven. Ze ontwikkelt op dit moment een bordspel dat vrouwen van allerlei leeftijden en achtergronden met elkaar in gesprek wil brengen. Ze stuurde mij dit verslag van een reis naar Colombia waarin ik zoveel Graal-spirit herkende, dat ik haar vroeg om daar een stuk voor Intergraal van te maken. (Ine van Emmerik)

Dansen rond de heilige boom in Zweden

Hilde Debacker

'Heerlijk!', dacht ik onmiddellijk toen ik van Ann-Charlotte Ugglå, een Zweedse Graalvrouw de uitnodiging kreeg om eind april naar Zweden te reizen om sacrale dans te geven tijdens een weekend van de Graal. Ik moest er andere afspraken voor verplaatsen maar ben maar wat blij dat ik dat deed: we hadden een prachtig weekend samen!

In overleg kwamen we tot een thema. Ik stelde voor om te dansen rond de boom, als symbool voor de manier waarop we als mens een verbinding zijn tussen hemel en aarde. Dat werd meteen enthousiast onthaald: "We, Swedes, love trees!"

Toen ik aankwam op de plek van het weekend, een retraitecentrum in Värmland, een prachtig natuurgebied in het midden van Zweden, was ik meteen betoverd. Houten huisjes en pittoreske gebouwen aan de inham van een meer en verder zover je kon kijken, bossen, bossen, bossen. Een plekje vlakbij het water werd mijn favoriete meditatie-

plek doorheen het weekend. Magisch, hoe het water je geest uitnodigt om tot rust te komen en gewoon in stilte te verwijlen.

Groot was mijn vreugde toen bleek dat we een houten kerkje tot onze beschikking hadden als dansplek. De eerste avond dansten we om ons te verbinden met elkaar en met het thema van 'de heilige boom'. Op zaterdag hadden we alle ruimte om het thema verder uit te diepen via de dans, maar ook via creatieve expressie en uitwisselen met elkaar.

Bijzonder was dat het op zaterdagavond Valborg was, een traditioneel Zweeds feest om de winter los te laten en de lente te verwelkomen. Ik verwerkte dit in het dansen op zaterdagavond: we dansten ons letterlijk een weg doorheen het duister en eindigden met Lichtgebed, een prachtige meditatieve dans op muziek van Bach.

Maar ook het zondagprogramma leverde bijzondere ervaringen. De Zweedse Graalvrouwen wilden eindigen met een viering in de kerk waarin de dans verweven zou worden. Dat was heel bijzonder. Het voelde alsof het dansen daardoor nog meer geheiligd werd, en het vieren nog meer geaard. Het meest ontroerende moment was voor mij echter de eucharistie. Twee Zweedse Graalvrouwen, Ann-Charlotte en Bibi, zijn priester in de Zweedse kerk. De Zweedse kerk is een Lutherse kerk, in 1531 voortgekomen uit een afsplitsing van de Rooms-katholieke kerk, en sinds 1960 mogen vrouwen er tot priester gewijd worden. Samen gingen zij de viering voor. Toen zij het brood braken en de wijn rond deelden was ik diep geraakt door het feit dat ik daar (eindelijk!) vrouwen zag staan. Een vrouwenviering in een klein Zweeds kerkje op een prachtige natuurplek, wat ben ik blij dat ik daar deel van uit mocht maken.

Tussen de bedrijven door had de Zweedse Graal ook een interne planningsmeeting. En daar kwam al meteen een prachtig idee uit voort: een (internationale) Graalretraite bij de Sami, de oorspronkelijke bevolking van het noorden van Zweden.

Ik hoorde mezelf enthousiast roepen: "You can count me in!"

Meer dan een paar dagen had ik niet nodig om Zweden in mijn hart te sluiten: het is een prachtig land met een overweldigend mooie natuur, en de Zweedse Graal is een kleine maar heel hartelijke en verwelkomende groep. Wat mij betreft dus zeker voor herhaling vatbaar!

Burgers in de Tweede Kamer

Chris de Leeuw

Dankzij het burgerinitiatief van Pax, het Rode Kruis en de ASN bank, waarbij meer dan 45.600 handtekeningen verzameld waren, konden wij kernwapens in de Tweede Kamer bespreekbaar maken en zaten wij op 28 april met zo'n 150 mensen op de publieke tribune. Muisstil zaten wij daar, we mochten niet klappen of anders reageren, alleen maar luisteren, er stonden politieagenten achter ons.

Campagneleider Krista van Velzen kreeg vijf minuten om uit te leggen dat het voor de Nederlandse regering tijd is om keuzes te maken: Nederland is óf voor nucleaire ontwapening óf voor het vasthouden aan kernwapens zolang deze bestaan. 85% van onze bevolking wil geen kernwapens en wereldwijd zijn er al 115 landen waar dit massavernietigingswapen verboden is. De Kamer zag er leeg uit - van iedere politieke partij zat er één

Kamerlid die vier minuten tijd kreeg om de mening van haar/zijn partij kenbaar te maken, waarna Minister Koenders zijn commentaar gaf.

Na de grote demonstraties tegen de kernwapens in 1981 en 1983 is het ogenschijnlijk stil gebleven. Maar jarenlang hebben wij met zo'n 15.000 mensen een Proces Tegen De Staat gevoerd, met het argument dat kernwapens tegen de internationale wetten zijn, die aangeven dat er geen wapens gebruikt mogen worden die naast militaire doelen ook ongelimiteerd burgers treffen. En nu gaat Amerika miljarden dollars uitgeven om nog nieuwere, geavanceerde bommen te maken, die dan ook de kernwapens die in Volkel liggen moeten gaan vervangen! Is dat dan niet de tijd om de oude wapens weg te doen en geen nieuwe bommen in ons land toe te staan? Gelukkig zijn er meer en meer Kamerleden/partijen die ook willen dat kernbommen verboden worden en dat het hele wereldarsenaal vermindert wordt.

Over minister Koenders had ik die dag een dubbel gevoel. Enerzijds heeft hij toegezegd aan de wens van de Kamer tegemoet te komen en bij de komende VN-bijeenkomst over nucleaire ontwapening daar een pleidooi voor te houden, maar anderzijds kwam hij met allerlei argumenten waarom wij nu die wapens in ons land niet kunnen verbieden. Zijn argument dat ons lidmaatschap van de NAVO dat onmogelijk maakte, werd meteen door de woordvoester van GroenLinks onderuit gehaald omdat andere NAVO landen wel een verbod op kernwapens hebben. Maar Krista van Velzen is blij met zijn toezegging: "Tot nu toe vond de regering de tijd niet rijp voor onderhandelingen over een verbod op nucleaire wapens. Vandaag heeft de minister aangegeven zich hiervoor actief in te zetten. Nederland gaat nu pleiten voor de start van deze onderhandelingen. Dat is een grote stap vooruit."

In de tweede ronde werden die donderdag een aantal moties ingediend waarover op 17 mei gestemd wordt – ik ben heel nieuwsgierig wat daar uit komt.

Blij was ik dat er in onze groep niet alleen maar grijze koppies te zien waren, maar dat er ook een aantal jongere mensen bij waren en zelfs een leuk jochie dat met zijn moeder meekwam. Ik kon het niet laten haar te vragen een foto te maken van de jongste en - naar ik aanneem - de oudste deel-nemer!

VN secretaris Ban Ki Moon heeft landen opgeroepen om als eerste een duidelijke stap te zetten en niet langer te wachten. Ik blijf hopen dat hij gehoor vindt en dat overal in de wereld mensen hun stem laten horen en er zo ooit een kernwapenvrije wereld komt, en ook dat de jongere generatie onze zorg over kernwapens over neemt. Maar voor voorlopig: laat er maar geen nieuwe wapens bij komen en laat het huidige arsenaal – waarmee we tientallen keren de hele wereld kunnen

vernietigen – drastisch verminderd worden.

Schotland

Chris de Leeuw

De keukentafel: de plek waar een van ons geïnterviewd wordt en je tot je verbazing allerlei nieuwe dingen hoort van mensen die je al 40-50 jaar kent! Toen ik zelf aan de beurt was, heb ik eerst allerlei gebeurtenissen van mijn leven opgeschreven en daarna geschraapt, geschraapt, geschraapt – want hoe kun je 90 jaar in vijf kwartier samenvatten? Een ding was me duidelijk: ik wilde wat uitgebreider over mijn tijd in Schotland praten, want daar weten de meeste Graalleden maar heel weinig van. Op internationale bijeenkomsten heb ik meegemaakt dat bij de introductie gevraagd werd wie er in Oeganda gewerkt had, en in Ghana, in Tanzania, in Zuid-Afrika of Brazilië, maar nooit: wie in Schotland. Als ik dan schuchter zei dat ik 8 jaar in Schotland gewerkt had, was de verbazing groot. Daarom dus dit verhaal.

In mijn opleidingstijd op de Tiltenberg hoorde ik dat ik voor een jaartje naar Schotland ging, samen met Jeannet Smith, maar zoals dat gaat in de Graal, ben ik daar van 1950 tot 1958 geweest en is Jeannet na een jaartje naar Zuid-Afrika vertrokken. Omdat ik niet als 'Joke' de Leeuw serieus genomen zou worden als ik daar kwam werken ('joke' = grap in het Engels) heb ik acht jaar geleefd als Christine, wat in Nederland Chris geworden is. Ons Graalcentrum stond in Edinburgh, daar was de Club (spreek uit klahab en niet klup!) Het was een centrum waar mensen kwamen voor allerlei activiteiten, lezingen, koor en cursussen. We hadden daar een stuk of wat meisjes wonen die in Edinburgh kwamen studeren of werken, waarvan de ouders vonden dat zij veiliger bij ons waren dan ergens zo maar op kamers. Ook gingen wij met onze caravan telkens voor drie of vier weekends naar verschillende plaatsen om allerlei cursussen te geven: voorbereiding voor Kerst, of Pasen, huwelijksvoorbereidingscursussen, leiderschapscursussen, enz. Onze caravan was ons hotel en ook onze 'verhuiswagen' met servies, bestek en alles wat je voor een cursus nodig kon hebben; we lieten die dan staan om zondagavond per auto weer naar Edinburgh te gaan.

In die tijd waren de katholieken nog de underdog, dat stamde nog uit de tijd dat iedere uiting van katholicisme verboden was. Ik weet nog hoe verbaasd ik was toen op eerste Kerstdag de glazenwasser onze ramen kwam zemen! Als katholiek kon je moeilijk promotie maken, niet veel jongeren gingen studeren en als zij dat al deden gingen ze daarna naar Engeland om te werken. De bisschoppen vroegen ons daarom nadrukkelijk om in alle cursussen te stimuleren dat jongeren wél verder zouden leren. In de jaren dat ik daar was, zag ik al een verandering, bijvoorbeeld in december zag je overal bont gekleurde kerstbomen verschijnen en werden 'Christmas parties' gewoon. Ook de Graal had een 'party' en natuurlijk lieten wij ook merken waarom – wat bij een van onze fabrieksmeisjes uitlokte: "Fancy, putting Christ into Christmas!".

Toen in Rome het eerste Wereldcongres lekenapostolaat zou zijn, vroegen de bisschoppen of wij een voorbereiding konden verzorgen voor toekomstige deelnemers. Een aantal weekends zijn zij daarvoor naar ons Graalhuis gekomen. Ook hebben Anne Matthews, Therese Martin en ik toen een lezingentour gehouden door Schotland en 68 keer een verhaal verteld over wat lekenapostolaat was, wat in Europa gebeurde en wat de VS en Canada – in parochies, in scholen en ook waren wij de eerste vrouwen die een lezing hielden in het Seminarium! Dorothy Smith en ik hebben daarnaast nog een lekenapostolaattour georganiseerd voor vrouwen tussen 18-30 jaar door Frankrijk, België en Nederland, waar wij 's morgens een groep ontmoetten die over hun activiteiten vertelden en wij 's middags toeristen waren.

Goede Vrijdagviering in het Graalhuis: An van Tol over de kruiswoorden.

Lezing van Ton Lathouwers over de vrouwelijke gestalten van compassie.

Dansen rond het thema van de heilige boom in een kerkje in Zweden...

Bibi Helgesson, Ann-Charlotte Ugla en Hilde Debacker

Ons aller Chris de Leeuw krijgt een lintje...

De verjaardag van Beatrice van Voorst tot Voorst

Een hele Intergraal zou ik kunnen vullen met verhalen over mijn andere activiteiten in Schotland, daarom noem ik ze alleen maar:

- Passiespel in mime, wat Thecla Schiphorst regisseerde, waarin ik de rol van Christus mocht spelen, eerst in de vastentijd en later in het Edinburgh Festival. Ik zie me nog met een groot geel kruis op een bakfiets fietsen van de oefenplek naar ons centrum en vice versa!
- Leidster van vrouwen- en jeugdwerk in het Edinburgh University Centre.
- Schilder van de vele kamers in ons nieuwe centrum Bonnington Bank House en gelijk leidster van de 'Under eighteens group' van de middelbare school. Met verschillende van de meisjes hebben we jarenlang contact gehad.
- Er kwamen nogal eens Nederlandse meisjes voor kortere tijd – mijn baantje was dan: drie dagen hitchhiken via Glasgow, Fort Augustus,

rond het meer van Lochness, Inverness, Dundee om hen iets van Schotland te laten zien. De monniken van Fort Augustus hebben mij overtuigd dat zij vaker 'iets vreemds' in het meer gezien hebben, maar of dat een monster was? Dat konden zij niet bevestigen!

- Dundee: een huis vinden en een werkvergunning proberen te krijgen, op verzoek van de bisschop daar hebben we in fabrieken gewerkt om uit te vinden waarom dochters van Ierse immigranten wel tot hun 15^e jaar naar de katholieke school en dus ook naar de kerk gingen, maar nadat zij in de fabriek gingen werken alleen maar kwamen om te trouwen, hun baby te laten dopen en begraven te worden. Oh ja, ook nog om een askruisje te halen want het is 'bad luck' als je dat niet ieder jaar doet!
- Omdat huizen zoeken en afwachten tot een er een werkvergunning kwam geen dagtaak is, heb ik toen met meisjes die net van school af waren het pantomime-passiespel in Dundee geregisseerd – ik zie de vrouw die Christus speelde nog voor me!
- Fabrieksmeisje eerst in een nogal vuilmakende zwarte batterijen fabriek en later in de koek- en cakefabriek van MacDonalds.

In Nederland was er eind jaren vijftig van alles aan het ontwikkelen, ook in de kerk. Daarom wilde ik graag een paar maanden terug komen om 'bij' te blijven, maar ja, dat is blijvend geworden....

VERSLAGEN

Goede Vrijdag viering

Ine van Emmerik

Goede Vrijdag vierden we bij een meditatie over de laatste woorden die Jezus sprak aan het kruis, de zeven kruiswoorden.

We kozen ieder twee zinnen uit de kruiswoorden en mediteerden daarover in stilte. Daarna spraken we er samen over. Meditatie en gesprek verdiepten onze inzichten over het lijden.

De dag werd geleid door An van Tol, samen met Joke van Neerven.

Actieve geweldloosheid in actie

Ine van Emmerik

Het begrip geweldloosheid definieert zichzelf in een ontkenning, het bestaat door iets dat ongewenst is (geweld) te ontkennen. Het begrip is vooral bekend door het werk van Rosenberg over geweldloze communicatie. Maar wat als je geweldloosheid nou eens als een positief startpunt neemt, als een houding die alle facetten van ons leven bestrijkt?

Saskia van Goelst Meijer noemt dat actieve geweldloosheid als levenshouding. Ze schreef er een proefschrift over, getiteld *Profound Revolution*. Op 5 maart verzorgde ze er een interactieve lezing over in het Graalhuis. Evelien beschrijft in een ander stukje de binnenkant van die ervaring. Ik wil een beetje meer van het achterliggende gedachtegoed beschrijven.

Gandhi en actieve geweldloosheid

Saskia gebruikt vijf elementen uit het denken van Gandhi (die onderling natuurlijk sterk samenhangen) als kapstok om het begrip actieve geweldloosheid verder uit te diepen. Ze wisselde theoretische inleidingen af met kleine filmpjes, bijvoorbeeld over geweldloze actie in de VS.

1. Het zoeken naar waarheid (*satya*). Dit houdt verband met het bekende verhaal van de blinde mannen die allemaal een ander stukje van de olifant 'zagen'. Mensen kunnen de waarheid maar beperkt kennen, die

kennis is steeds gebaseerd op eigen ervaringen en context. Het leven is een zoektocht om dichterbij die waarheid te komen. Visies van anderen kunnen elkaar aanvullen, allemaal bij elkaar zijn het afspiegelingen van diezelfde universele waarheid. Dus is het belangrijk om respect te hebben voor standpunten van die ander waar jij niet 'bij kan'. Het is de kunst om die naast elkaar te laten staan, het daarmee uit te houden en steeds je eigen waarheden te blijven onderzoeken. Vaclav Havel zegt daarover: het leven van je eigen waarheid is een vorm van dienstbaarheid, zo kun je komen tot een meer gelaagd begrip van de situatie. Het gaat dus niet om het zoeken naar een compromis, waar iedereen een stapje terug doet, maar naar een manier van kijken waar meer verhalen naast elkaar kunnen bestaan en gezocht wordt naar manieren om daar een weg in te vinden. Rosenberg heeft daar een mooie term voor: 'speaking the language of life.'

2. De afwezigheid van de intentie om schade toe te brengen aan de ander (*ahimsa*). Schade aan de ander is ook schade aan jezelf. Het is een appel om de tegenstander lief te hebben als mens. Martin Luther King zei hierover: je kunt de zonde veroordelen, maar niet de zondaar. Ahimsa is een oproep om onrecht aan te pakken. Zowel Gandhi als King geven aan dat juist machteloosheid verantwoordelijkheid geeft, verantwoordelijkheid tot actieve, strategische geweldloosheid.
3. Het aangaan van lijden (*tapaya*). Dit is een grote uitdaging. Je doorbreekt de geweldspiraal door te accepteren en niet te escaleren. Het is belangrijk om in het oog te houden dat het altijd gaat om mensen die elkaar iets aandoen. Je kunt niet zeggen: ik doe iets terug, ik doe de ander wat aan want daarmee verminder ik mijn lijden. Sterker nog, je keert als het ware de andere wang toe. Dat vraagt wel dat je

jouw eigen angsten onder ogen moet willen zien, dat je die innerlijke strijd aan wilt gaan, alleen en samen. Want geweldloze actie kan geweld oproepen; je maakt iets publiekelijk zichtbaar. Saskia maakte dat mooi inleefbaar in

een filmpje over de voorbereiding van een geweldloze actie in de VS.

4. Relationele autonomie (*swadeshi/swaraj*).

Dit begrip belicht de belangrijke economische kant van geweldloosheid. Het verwijst naar zelfbestuur als doel én als de weg naar geweldloosheid. In India speelde dit rond de katoenindustrie. Daar werd ruwe katoen gekweekt en die ging vervolgens voor bewerking naar Engeland. Gandhi voerde actie dat

iedereen een spinnenwiel zou hebben, zodat je de katoen zelf kon bewerken, daarmee voor jezelf kon zorgen maar wel in relatie bleef met anderen. Hij noemde dat 'concentric circles of service'; zelfstandigheid die is gegrondvest op samenwerking.

5. Het welzijn van allen (*savodya*), dus ook van je tegenstander. Hierbij kun je denken aan vormen van herstelrecht zoals bij de Maori's, waar rechtspraak wordt vervangen door een proces waarin alle betrokkenen een rol spelen. De Waarheidscommissie is ook een voorbeeld van deze zogenaamde integratieve macht. Dat gaat uit van het principe dat echte macht doorlopend moet worden gegeven in onderlinge relaties.

Dit alles probeert taal te vinden waarmee je kunt praten over en werken aan de innerlijk weg die ieder mens in haar leven gaat. Door alle mooie en minder mooie ervaringen heen wordt hopelijk een houding van respect en liefde gekweekt. Een levensopdracht, kun je wel zeggen.

Wat kunnen wij ermee?

De dag was een mooie inleiding in deze manier van denken en werken. De vragen die we kregen en de gesprekken die we voerden, nodigden uit om het te verbinden met onze eigen ontwikkeling. Het smaakt naar meer. Want een theoretisch gedachtegoed is mooi, het in de praktijk brengen is een volgende waardevolle uitdaging. Een uitdaging die in deze tijd van polarisatie alleen maar relevanter wordt.

Inspiratiebijeenkomst over Actieve geweldloosheid

Evelien Luursema

Lieve vrouwen, waar waren jullie? Dit was Inspiratie!

Er was maar een klein aantal deelneemsters, dat gefascineerd luisterde en meedacht en intensief over de eigen ervaringen met actieve geweldloosheid heeft gereflecteerd, geschreven en gedeeld. Daar was het onderwerp ook naar! We leven geweldloosheid, dat willen we, maar het is goed onze overtuigingen daarover eens te toetsen, want soms voelen we ons diep van binnen niet geweldloos en daar schrikken we zelf dan weer van.

Wat doe je als je werkelijk wordt beroofd van datgene dat je het meest dierbaar is in je leven, hoe ga je daar mee om, als een ander je dat heeft aangedaan? Wat doen we als het onrecht dat zich voor onze ogen afspeelt zo groot is dat we het liefst heftig uiting zouden willen geven aan onze woede, terwijl we diep van binnen weten dat we er niets mee opschieten en misschien zelfs ons eigen leven en dat van een ander in gevaar brengen? En dan nog maar te zwijgen van het dagelijks ongemak van iemand die voordringt bij de kassa of bij de pinautomaat, terwijl we zelf óók zo gehaast zijn.... Op deze manier hebben we er allemaal voortdurend mee te maken en lijkt het wel alsof we bij iedere reactie in ons dagelijks leven de afweging moeten maken of we ons geweldloos kunnen opstellen of niet.

Door het kleine aantal deelnemers was er alle gelegenheid om ruim aandacht en tijd te besteden aan ieders eigen ervaringen en zo kon het gebeuren dat we er getuigen van waren dat een van ons, die we toch echt beschouwen als een geweldloos activiste, vertelde dat ze een keer in haar leven sterk de neiging voelde opkomen om een soldaat een steen naar zijn hoofd te gooien en als er een steen voorhanden geweest zou zijn, dan had ze het misschien wel gedaan....

Geweldloosheid is een belangrijk onderwerp in bijna alle spirituele tradities, maar het is een begrip dat makkelijk tot misverstanden leidt. Het is niet zoet, zacht, lief, roze, passief of laf, zoals men er vaak over denkt.

Gandhi zag in dat er een ontkenning in het begrip geweld-**loos**-heid zit, hij heeft getracht het begrip van een theoretische basis te voorzien en te beschrijven wat de grondslag is. Hij maakte geweldloosheid tot een actief begrip. Het actieve is in dit geval misschien wel vooral innerlijk werk en zelfonderzoek. Het is een levenshouding, die alert en waakzaam is en waarheid zoekt.

En dat was ook het prachtige van deze dag: als ieder dit nu doet, mediterend en biddend dan draagt ieder bij aan de vrede door er alleen innerlijk al aan te werken en zijn wij allen in deze intentie met elkaar verbonden. Het is een gedachte die vaak bij me opkomt. Het onderwerp was zo aansprekend en het werd zo zorgvuldig aan ons overgebracht dat ik me er zeer door geraakt heb gevoeld, en opgetogen door hetgeen we deelden.

Goed genoeg

Ruth Hessel

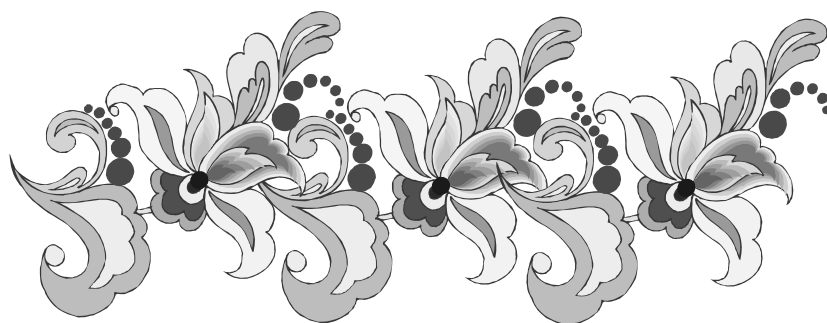
Vrijdagochtend 15 april 2016. Ik stap het Graalhuis binnen en word gastvrij onthaald. Rond de grote tafel zitten 18 vrouwen met elkaar te praten. Er hangt een ontspannen sfeer. ‘De Kracht van de Keukentafel’ kan beginnen. Het woord is aan Chris, een 90-jarige Graalvrouw met een scherpe blik en levendige uitstraling. Zij zal haar levensverhaal vertellen.

“Voor God is 110% nauwelijks genoeg.” Eén van de eerste zinnen die Chris uitspreekt. Hoe dit haar leven heeft bepaald. Zij heeft zich altijd ingezet om mensen te helpen. Tijdens haar studie maatschappelijk werk leert zij de Graal – toen nog de Vrouwen van Nazareth – via de Gidsenbeweging kennen en wil zij zich aansluiten. Maar toen zij dat haar moeder vertelde, zei die met tranen in haar ogen: “Ik ben heel gelukkig voor jou hoor, maar dan krijg ik van jou geen kleinkinderen”. Chris moet eerst haar studie maatschappelijk werk afmaken, dus anderhalf jaar wachten, voor zij eindelijk naar de Tiltenberg kan gaan. Ze wordt uitgezonden naar Schotland waar ze vooral bezig is met de vorming van vrouwen. Zij helpt hen te groeien ‘in christen-zijn, in mens-zijn’. Na acht jaar gaat ze terug naar Nederland. Zij werkt in verschillende banen, is maatschappelijk actief, zet zich in voor de vredesbeweging, voor vluchtelingen, geeft les op scholen waarin ze haar ervaringen uit de Tweede Wereldoorlog deelt met de leerlingen die, zoals ze zelf zegt, ‘de woorden uit mij trekken’.

Ik ben onder de indruk van haar levensverhaal. Ik luister afwisselend met kippenvel, een brok in mijn keel, inspiratie, blijdschap. Maar de woorden ‘voor God is 110% niet genoeg’ blijven hangen... Ik vraag me af: Wat doet dat met je? Wanneer is het goed genoeg? Voel je je schuldig als je tekort schiet? Kun je het dan wel volhouden? Bijna aan het einde van haar verhaal zegt ze het nog een keer: “Voor God en de Graal was 100% amper genoeg.” Nu vertelt ze hoeveel last ze hiervan had. Dat ze ’s avonds verdrietig was, moest huilen, ‘omdat het weer niet was gelukt’.

Ze is een primair reagerend mens. Laat anderen niet altijd uitspreken. Ze heeft hier jaren tegen gevochten. Had altijd het gevoel dat ze tekort schoot. Dit raakte me. Zo herkenbaar. Op een heel andere manier weliswaar. Mijn leven is momenteel zo vol met een tweeling van 1,5 jaar en een drukke baan. Ik ben vaak erg moe. Daarom kan ik het nauwelijks opbrengen om sociaal te zijn. Als ik de deur uitga, kijk ik naar de grond, omdat ik bang ben dat ik iemand tegen kom. Als ik de kinderen naar het kinderdagverblijf breng, wil ik zo snel mogelijk weg, omdat ik liever geen praatje maak. Als ik wandel in het bos om 'mijn hoofd leeg te maken', hoop ik dat niemand mij aanspreekt. Ik worstel hiermee. Voel me schuldig. Een onaardig mens. Ik moet toch oog en oor hebben voor mijn medemens? Ik moet de ander toch vriendelijk tegemoet treden? Mijn naaste toch lief hebben zoals mijzelf?

Maar dan zegt Chris dat haar gevoelens en gedachten veranderden bij het ouder worden. En dat dit zo heerlijk is. "Ik ben zoals ik ben. God houdt van mij zoals ik ben. Niet zoals ik zou moeten zijn." Wat een bevrijding. Wat een vertrouwen. Ik heb diep ontzag. En direct realiseer ik me weer waarom ik zo graag bij 'De Kracht van de Keukentafel' aanwezig wilde zijn. Ik wil levensverhalen horen van vrouwen. Ik wil leren van hun worstelingen, twijfels en (religieuze) zoektochten. Ik wil me kunnen spiegelen. Ik heb vrouwelijke voorbeelden nodig. Niet voor niets dat ik al jarenlang romans en biografieën over vrouwen verslind. Chris, een enorm krachtige vrouw, die zich haar leven lang heeft ingezet voor anderen, durft ook haar kwetsbaarheid te laten zien. En de mogelijkheid om je hierin, tot op hoge leeftijd, te ontwikkelen. Dat maakt haar voor mij een voorbeeld.

De Geest is als een kristal, het reflecteert wat zich in ons binnenste bevindt.

Dalai Lama

Het vrouwelijke gezicht van God

Inez Risseeuw (www.romanschrijven.nl)

Ton Lathouwers; als ik hem voor het eerst zie zitten in het zaaltje van het Graalhuis, zie ik een oude Tibetaan; de brede gelaatstrekken, de kleine schuine ogen, het verweerde kloeke lijf, zijn gemoedelijkheid.

Als hij begint te vertellen, want het is geen lezing die hij geeft, wordt mijn eerste indruk nog versterkt. Uit dat lijf, dat al zo'n vierentachtig jaar meegaat in dit leven, komen een vuur en een overtuiging voort die alleen maar uit een tijdloze bron afkomstig kunnen zijn.

Tibetaans boeddhisme en Russisch-Orthodox

Ik ben al jaren leerling van het Tibetaans boeddhisme. Daarnaast zing ik mee in een Russisch koor. In de loop van de tijd heb ik steeds sterker het gevoel gekregen dat die twee bezigheden alles met elkaar te maken hebben.

Waar ik in het boeddhisme op zoek ben naar de vrouwelijke gestalte tot wie ik me kan wenden in mijn meditatie, merk ik bij het zingen van met name de liederen gewijd aan de Russisch-Orthodoxe Moeder Gods, dat er een zelfde energie gaande is.

'Goh, dan moet je eens bij Ton Lathouwers gaan kijken,' zei iemand toen ik dat eens vertelde.

Persoonlijk verhaal

Hier zit ik dan. Van een rechtlijnig betoog of wervende voordracht is geen sprake. Ton vertelt gewoon over zijn persoonlijke ervaringen, een ervaring doorspekt met boeken. Hij vertelt hoe hij vanaf zijn jeugd al het gemis voelde van de vrouwelijke aanwezigheid die geen enkel wezen buitensluit. Dat enkel de rationele denkende kant, vertegenwoordigd door de met name manlijke figuren in zijn opvoeding bij de Jezuïeten, hem tot een crisis brachten. Hij vertelt over de diepte waar je als een bungee jumper in moet durven vallen om de compassie te ervaren die niemand buitensluit. Om te ontdekken dat niemand 'eruit' kan vallen, dat het vangnet van troost en compassie voor iedereen bestaat.

Sprokkelen uit wereldgodsdiensten en -literatuur

De vrouwelijke gestalte van compassie omvat het archetype van de alomvattende ontferming van de moeder die weigert zelf naar het paradijs te gaan voordat elk wezen is gered. Ze is universeel; in elke godsdienst zijn er sporen van haar te vinden. Maar haar gestalte moet bij elkaar gesprokkeld worden uit de kleine soms verborgen glimpen waarin ze zich manifesteert.

En Ton springt als een doorgewinterde polsstokspringer heen en weer tussen de godsdiensten en de wereldliteratuur om de sporen van haar aanwezigheid aan te wijzen.

Onzichtbare boekenkast.

Hij citeert Russische schrijvers als Dostojewski, Sinjavski, Blok, maar ook schrijvers uit religieuze tradities als Masao Abe of Han Fortman. Telkens weer gaat zijn hand naar het stapeltje boeken dat hij naast zich heeft, tastend naar de titels die hij vermoedelijk thuis in zijn boekenkast heeft staan. Want iedereen die maar heeft willen getuigen van haar aanwezigheid is welkom in zijn betoog.

Oneindig veel verschijningsvormen

Ze heeft oneindig veel namen. Ze wordt Maria genoemd, de Sjechina, Quan Yin en Moeder Gods, Tara of Kali, de Zwarte Madonna, Sarah Kali, Sofia, de Bodhisattva of Koningin van het Vergeten land. Om er maar een paar te noemen. En net als de wizard of Oz komt ze in talloos veel gedaantes, misschien wel zoveel als er mensen zijn. Soms verschijnt ze lelieblank, in lichtblauw kled. Of gezeten op een troon met haar enige zoon in de armen. Gezeten op een kussen in de vorm van een lotus, haar rechtervoet naar voren ten teken dat ze elk moment op kan staan om ons te hulp te snellen. Soms is ze een oude vrouw op de rand van de dood en zichtbaar door het vuur van het lijden gegaan. Soms is ze een vechter met een kromzwaard in haar hand, gezeten op een sneeuwluipaard. Soms ook is ze de verslindende moeder die leven neemt en ook weer geeft. Haar verschijningen zijn waarschijnlijk eindeloos en ik verlaat de lezing met het gevoel dat ik nog maar net kennis met haar heb gemaakt. En met een lange lijst van boeken die ik wil gaan lezen.

Tot slot de site waarop van alles te vinden is over Ton Lathouwers en zijn activiteiten: www.mahakarunachan.nl.

PERSOONLIJK

Lintjesregen

Elly van Leeuwen

“Het heeft zijne Majesteit behaagd...” Zo luidde het einde van ieder verhaal van de burgemeester voor de uitreiking van een lintje aan degene die lid werd van de Orde van Oranje Nassau. Met andere woorden gedecoreerd werd voor zijn of haar verdiensten voor de samenleving.

'Onze' Chris de Leeuw kreeg dit jaar op dinsdag 26 april zo'n decoratie. Haar vriendinnen hadden haar meegetroond naar het stadhuis en ze wist van niets. Pas toen zij de zaal vol mensen zag, landde bij Chris het begrip dat zij een lintje zou krijgen. Toen de burgemeester een verhaal begon met: "Als onrecht wet wordt, is verzet een plicht", wist zij dat het over haar ging. Deze spreuk staat namelijk in het Engels in haar boekenkast. In het Noord-Hollands Dagblad werd op 30 april aandacht besteed aan deze gebeurtenis op de pagina Markant. De kop meldde: "Vrolijk in dienst van de vrede". De inleidende tekst was: "Chris de Leeuw uit Zaandam kreeg deze week een lintje. Ooit was ze een jonge katholieke vrouw, die zich voor de wereld wilde inzetten. Van daaruit werd ze vredesactiviste, reiki-gever en levensgenieter." De schrijfster van het artikel, Willemien Schenkeveld, heeft in een paar kolommen Chris raak getypeerd. Wij als Graalbeweging willen Chris van harte feliciteren en zijn mét haar blij met alle goede wensen die ze te horen kreeg!

De 90ste verjaardag van Beatrice van Voorst tot Voorst

Ton Brouwer en Margreet van Leeuwen

Op zaterdag 14 mei jl. hebben we met Beatrice van Voorst tot Voorst haar 90ste verjaardag gevierd. In het restaurant van Woonzorgcentrum De Mantel in Voorburg, waar Beatrice sinds juli 2008 is opgenomen. Inmiddels verblijft ze in de Mantelhoeve, de gesloten afdeling voor dementerenden. Het gezelschap, met Beatrice in haar rolstoel in het midden, bestond uit twaalf vrouwen en een man. Een vriendin van Beatrice was met haar echtgenoot. Hoewel het helaas niet meer mogelijk is om met Beatrice te praten, heeft ze hopelijk toch gevoeld dat wij allemaal voor haar waren gekomen. Joke van Neerven uit Utrecht, Phily, Josette, ik, Joke Hilhorst, Epiphany en nog een paar vriendinnen uit Voorburg.

Carla Beck, Beatrice's voormalige huisgenote, die haar nog dagelijks bezoekt, had koffie, thee en gebakjes besteld en naderhand kregen we nog een drankje met wat zoutjes. Tweemaal hebben we voor Beatrice gezongen. Hopelijk heeft ze hier nog wat van meegekregen.

Beatrice en ik kennen elkaar al 56 jaar. Zij kwam terug uit Zuid-Afrika en wij ontmoetten elkaar in Ubbergen, het missionair vormingscentrum. Hier bereidde ik me toen voor op uitzending naar Oost-Afrika, het huidige Burundi. Later ben ik in Tanzania gaan werken. De band met Beatrice is altijd gebleven en nog steeds bezoek ik haar, twee keer per week.

Het viel ons op dat Beatrice magerder wordt, hoewel ze nog steeds goed eet en drinkt. Inmiddels krijgt ze haar maaltijden in gemalen vorm toegediend en wordt ze hierbij geassisteerd door een verzorgende. Het was goed om bij elkaar te zijn en samen met Beatrice deze unieke verjaardag te vieren. Carla Beck is dankbaar voor alle reacties van de Graalvrouwen aan Beatrice, door haar een verjaardagskaart te sturen. Fijn dat er nog steeds aan Beatrice wordt gedacht!

RUBRIEKEN

Graalkorrels

Bewerkt door Didine Petit

PORTUGAL

De website van de Portugese Graal stelt kritische vragen over aantrekkelijk goedkope kleding en schoenen. Er wordt gewezen op de uitbuiting en gezondheidsrisico's van arbeiders in lage loonbedrijven. Monocultuur van katoen put de bodem uit. De productie van viscose en rayon creëert schadelijke bijproducten. Bleekmiddelen, talrijke kleurstoffen en het transport over duizenden kilometers zijn erg milieuvervuilend. Goedkope kleding en schoenen hebben gewoonlijk een slechte kwaliteit en worden snel weggegooid. Het artikel geeft de volgende tips voor duurzame kleding en schoenen. Kies stoffen van betere kwaliteit en koop alleen wat je echt nodig hebt. Schaf zo mogelijk biologische katoen en wol aan en zoek ook artisanale en tweede handskleding. Ga voor modaal en lyocell; dit zijn kledingstoffen van houtvezels behandeld met milieuvriendelijke en recycleerbare oplosmiddelen zoals NMNO. Doe eveneens mee aan petities voor de productie van duurzame kleding en informeer je verder bij: www.cleanclothes.org (n.v.d.r. www.schonekleren.nl). (www.graal.org.pt Noticias, Fichas de Conselho para um Consumo Responsavel, 9 mei 2016)

AUSTRALIE en PAPUA NIEUW GUINEA

Alison Healy en Sheila Hawthorn kregen uitleg van Ursula Rakova over het hervestigingsprogramma "Tulele Peisa" voor bewoners van de Carteret eilandjes in de Stille Oceaan. Door de klimaatwijziging stijgt het zeeniveau er zorgwekkend. Deze atoleilanden worden meer en meer door stormen verwoest. Eén van de eilandjes is nu zelfs in twee gesplitst en de kloof tussen beide delen wordt alsmaar groter. Overstromingen ontwortelen bomen, vernielen talrijke huizen en verzilten landbouwgronden. Sinds enkele jaren zijn de mensen er genoodzaakt te verhuizen naar het groter eiland Bougainvillea in dezelfde regio. ("Sinking Paradise - Carteret Islands, Papua New Guinea" United Nations University Videobrief: <https://vimeo.com/4177527>)

Ook de bevolking van de eilanden Kiribatu en Tuvalu in de Coraal Zee zal binnenkort om dezelfde reden moeten vluchten. Het aantal van deze mensen is nog veel groter en voor hen is elders nog geen grondgebied 'gekocht'. Tulele Peisa wordt financieel gesteund door ngo's van verschillende Duitse Kerken. Ursula Rakova roept Australië op om minder bureaucratisch te worden en samen met deze Kerken compensatie te zoeken voor klimaat-slachtoffers die bijna alles verliezen door de levenswijze van andere landen. (Alison Healey. *Grail Australia Newsletter*, april 2016)

Bibliotheekhoekje

Elly van Leeuwen

Thomas Rosenboom, Publieke werken

Wanneer je in Amsterdam uit het Centraal station komt, zie je daar een imposant gebouw: het Victoria Hotel, opgetrokken in een negentiende-eeuwse neostijl. Midden in dat gebouw zie je aan de Prins Hendrikkade twee kleine zeventiende-eeuwse geveltjes. Dit waren de woningen van kleermaker Carstens en de vioolbouwer Vedder. Zij weigerden uit hun huis te vertrekken om de bouw van het hotel mogelijk te maken. De prijs die hen geboden werd om te verhuizen vonden ze te weinig. Vedder had van Carstens volmacht gekregen om te onderhandelen over die prijs. De prijs die Vedder eiste was echter op een rekenfout gebaseerd, maar door koppigheid bleef hij daaraan vasthouden.

Als een roman een huis is in metaforische zin, dan is het boek *Publieke werken* een ingenieus bouwwerk. Het bestaat uit twee vleugels: het verhaal over Vedder en het verhaal over zijn neef Anijs, apotheker in het Drentse Hogeveen. De twee verhalen grijpen in elkaar. Het gaat over de negentiende eeuw van armzalige turfstekers tot arrogante projectontwikkelaars, van plaggenhutten op het veen tot de grandeur van het net nieuwe Concertgebouw. Rosenboom gebruikt soms pseudo archaische woorden, waardoor je je soms in de negentiende eeuw waant. De absurde prijs die Vedder vraagt is door hem, met neef Anijs, al dubbel en dwars belegd in de veenbewoners die op zijn kosten naar Amerika reizen en daar als 'vrije mensen in een vrij land' zijn investering moeten terugverdienen. De ironie wil, dat de hoofdfiguren verfrommeld ten ondergaan aan hun dubieuze ambities, maar dat de exodus van de veenbewoners beter verloopt dan gepland. De investering is niet doorgestaan, de turfstekers hebben in Amerika geen schuld op hun hoofd.

Ik heb het boek met plezier gelezen. Ik kon me echt inleven in de beschrijving van Amsterdam, maar ook in de bijna onmenselijke leefsituatie van de Drentse turfstekers. (Misschien sprak dit laatste me ook nog zo aan, omdat mijn vader in zijn jonge jaren turfmaker was in de Vinkeveense Plassen). Sommige stukken waren wat traag en hadden 'wat korter' kunnen zijn. Al met al ben ik erg blij dat ik dit toch wel lijvige boek, gelezen heb. Bij aankomst in Amsterdam zie ik nu in elk geval altijd de beide geveltjes in het Victoria Hotel. Ik kwam er vaak langs, maar ken nu 'het verhaal' er achter. Het boek, geschreven in 1999, kreeg de Libris Literatuur Prijs 2000. Er zijn veel herdrukken van gemaakt. Voor de bovenstaande tekst maakte ik mede gebruik van het Juryrapport.

Voedselhoekje

Marthe Link

Gegrilde paprika met kipfilet uit de oven

(Italiaans hoofdgerecht voor 4 personen, voorbereidingstijd 10 minuten, oventijd 30 minuten)

Ingrediënten

300 gr. kipfilet
1/2 potje rode pesto
1 pot gegrilde paprika
2 teentjes uitgeperste knoflook
250 ml. crème fraîche

Bereiden

- oven voorverwarmen op 180 graden
- gegrilde paprika onderin ovenschaal leggen
- kipfilet inkerven en knoflook ertussen doen
- kipfilet bestrooien met zout en peper
- crème fraîche en rode pesto mengen en over kipfilet smeren
- 30 minuten in de oven

AGENDA SEPTEMBER

- Op donderdagochtend 1 september opent het Graalprogramma met een **Schrijf-in-stilte-café** (Ine van Emmerik en Ceciel Boudewijn).
- Op vrijdag 9 september is het weer tijd voor een goed **Keukentafelgesprek!**
- Op donderdagavond 22 september start het programma '**Ruimte voor vrouwenkracht**' (Ine van Emmerik).
- Op zondag 25 september is er opnieuw een **boeddhistische ontmoetingsdag met Utrechtse groepen**, met onder meer twee Chinese nonnen uit het nieuwe Chan-klooster in Zuilen!
- Vanaf woensdagavond 28 maart starten de maandelijkse **Compassie-cirkels** weer (Hilde Debacker).
- Op vrijdagavond 30 september geeft **Hein Stufkens een lezing** over zijn nieuwe boek over de universele betekenis van de Bergrede.

Redactionele Richtlijnen

De redactie

Gewaardeerde schrijfsters,

Doelen die ons hierbij voor ogen staan: een heldere en inspirerende onderlinge communicatie en leesplezier voor ons allemaal.

De richtlijnen voor teksten geven wij als volgt weer:

- * Uitgangspunten
- * Kenmerken
- * Schrijfstijl

Uitgangspunten

- * De redactie behoudt de eindverantwoordelijkheid voor de inhoud van geplaatste teksten.
- * Met respect voor auteur en tekst mag de redactie ingrijpen, maar altijd na overleg.

Kenmerken (inhoudelijk)

- * De teksten zijn actueel, maatschappelijk betrokken.
- * Ze vormen een bijdrage aan spiritualiteit.
- * Ze zijn prikkelend, uitdagend en roepen vragen op.

De schrijfstijl

Uitnodigend – inspirerend – informatief – gevarieerd – goed leesbaar – soepel – beknopt – geen opsommingen – weergave van impressies – verbindend.

Kenmerken (technisch)

- * Tekstlengte: max. 600-800 woorden, d.w.z. 1,5 pagina van dit blad.
- * Wijze van aanleveren van teksten: graag zonder opmaak.
- * Foto's worden aangeleverd als jpg-bestand, met een tekst als ondertekening.
- * Regels voor verwijzing:
Naar boek: titel van boek in italic (schuin), zonder aanhalingstekens.
Naar artikel: titel van artikel tussen enkele (') aanhalingstekens.
- * Regels voor gebruik van aanhalingstekens in tekst:
Woorden en uitdrukkingen tussen enkele aanhalingstekens plaatsen.
Zinnen, gebruikt als citaat, tussen dubbele aanhalingstekens plaatsen.

Dat de richtlijnen als geheel een bloeiende bijdrage mogen vormen aan de kwaliteit van onze Nieuwsbrief Intergraal. Vragen of reacties? Mail ons!

Afzender:
INTERGRAAL
Nieuwegracht 51
3512 LE Utrecht

Van harte een heel fijne zomervakantie!